

Frigy Erna

Egy komplex fejlődéssegítő rendszer felhasználása az olvasástanítás előkészületi szakaszában

Az olvasástanítás előkészületi szakaszában nagy kihívás elé állítja a pedagógusokat az, hogy a tanulási környezetet az iskolába lépő gyermekek változatos szükségleteihez igazítsák. A neurodiverzitás ténye mellett a kisdíákok egyéni képességeit tekintetbe véve kell a tanítási-tanulási folyamatban az érdeklődést felkelteni, fenntartani. Ebben segíthetnek a komplex, tevékenység-központú innovatív módszerek. Az *Ovis Fűrésző* módszertani kézikönyv, valamint eszközkészlet a DIFER programcsomag fejlesztési területeire épülve játékos, alternatív megközelítést adja az olvasástanítás előkészületi szakaszának. Bár a készletet elsősorban nem a kisiskolás korosztálynak ajánlották a szerzők, de az empirikus adatokat figyelembe vevő tanulmány több gyakorlati példát mutat be arra, hogyan alkalmazható a játékos, fejlődéssegítő rendszer 1–2. osztályos tanulók körében. A differenciált foglalkoztatás során kiscsoportos fejlesztések keretében kipróbált játékos gyakorlatok segíthetik a kezdő és a gyakorlott pedagógusok munkáját.

Bevezetés

Az olvasástanulás kezdeti szakaszában a gyermekek számukra teljesen újszerű tevékenységgel ismerkednek meg, amely eddigi tapasztalataik alapján csak a felnőttek, a „nagyok” tudása volt. „Nagyon fontos az érdeklődés felkeltése az új dolgok iránt, a szituációhoz kapcsolódó érdeklődés létrehozása” (Józsa 2024: 100). Az alapozó szakaszt különféle módszertani anyagok, programcsomagok segítik, amelyek az olvasástanítás módszerétől függetlenül, széles körben alkalmazhatók az előkészületi szakasz komplex képességfejlesztésében. A Mozaik Kiadó kiadásában 2024 áprilisában elérhetővé vált Pozsár Éva és Havikné Rácz Andrea *Ovis Fűrésző* módszertani kézikönyve, fejlődéssegítő rendszere, eszközkészlete, amelynek játékos feladattára – és ezek további variációi – gazdag lehetőséget kínálnak az olvasástanítás kezdeti szakaszában a differenciált képességfejlesztésre (Pozsár–Havikné 2024).

„Az olvasási képesség fejlesztését illetően az olvasástanítás területén, az osztálytermi gyakorlatot megfigyelve az tapasztalható, hogy meglehetősen régi, a kognitív forradalom ideje előtti időre visszanyúló paradigmarendszer létezik, ahová nehezen jutnak el a neveléstudományi tudás, az olvasáskutatás eredményei” (Steklács 2024: 6). A gyermekek egyéni képességeit figyelembe vevő olvasástanítás nagy kihívás, szemléletváltást igénylő feladat egy alapvetően frontális oktatási formákat alkalmazó iskolarendszerben (Pataky 2025).

A rögzült intézményi rutinok megváltoztatásához nélkülözhetetlen a pedagógiai nyitottság, az új, komplex fejlesztéssegítő módszerek, eszközök, eljárások megismerése. A tanulmány rendszerezett gyakorlati példákat bemutatva amellet érvel, hogy az *Ovis Fűrésző* feladatai (valamint ezek továbbfejlesztett tevékenységei) változatossá teszik az olvasástanítás előkészületi szakaszát. A fejlődéssegítő rendszer játékos feladataival első, illetve második osztályos tanulók (8 fő) olvasástanítási folyamatát támogattam nyolc héten keresztül heti 1 órában kiscsoportos, illetve differenciált egyéni fejlesztés keretében. Érdekes ezeknek a fejlesztő óráknak a tapasztalatát megosztani a pedagógusok módszertani kultúrájának a bővítéséhez. A hatékony iskolára jellemző pedagógiai kultúrában nélkülözhetetlen a tanárok és a tanítók magas innovációs késztetése (Falus 2012). A pedagógusokra, intézményeikre folyamatos nyomás nehezedik, hogy lépést tartsanak a 21.

században tapasztalható kihívásokkal, gyors változásokkal (Lannert 2023), és minden új oktatási, fejlesztési eszköz kipróbálása segítheti a köznevelésben tapasztalható neurodiverzitásból fakadó nehézségek kezelését.

Az óvoda-iskola átmenet megkönnyítése

A tanulási környezet adaptálása az iskolába lépő gyermekek változatos igényeihez nagy kihívás elé állítja (nem feltétlenül negatív értelemben) a pedagógusokat. A játékos képességfejlesztést lehetővé tevő új programcsomagok, eszközök, módszerek megismertetése több szempontból lényeges: a tanítók segítséget várnak ahhoz, hogy könnyebbé tudják tenni az óvodából az iskolába történő átmenetet, amely az elmúlt évek neveléstudományi kutatásainak is kiemelt fontosságú területe (Böddi et al. 2019; Fleisz-Gyurcsik 2022; Józsa–Podráczky 2024).

Gyakorló pedagógusként érzékelhető, hogy a tanulás optimális feltételeinek a biztosításához a gyermeki érdeklődés változását nyomon kell követnünk. Különösen igaz ez az olvasástanítás kezdeti szakaszára. A gyermekek ma olyan világba születnek, ahol a figyelmükért folyamatosan versenyez a média, úgy nőnek fel, hogy másodpercenként új ingerek érik őket (Vass 2023). A tanulók olvasástanulási motiváltságát kedvezőtlenül befolyásolja az a tény, amelyet Gombos 2013-ban megállapított: „A család, mint fontos olvasás szocializációs közeg már nem vagy csak kevés helyen működik, így az olvasóvá nevelés színtere nem természetes módon áttevődött az iskolába” (Gombos 2013: 5).

Az olvasástanítás előkészületi szakaszának a felértékelődése

Az iskolákban folyamatos problémát jelent, hogy az atipikus fejlődésű gyermekeknek az olvasástanulás folyamatában nem elegendő többit gyakorolni, hanem teljesen más módszertannal kell megközelíteni a tanulási folyamataikat már az alap-kultúrtechnikák elsajátításának előkészületi szakaszában. A pedagógusok eszköztárából sokszor hiányzik a megfelelő módszer, illetve nem lehet egy olvasásórán belül eltérő megközelítéseket differenciáltan alkalmazni főként a magas osztálylétszámok miatt (Pataky 2025).

Az iskolába lépő gyermekek képességfejlődési különbségeinek a figyelembevétel, módszertani eszköztárunk gazdagítása elengedhetetlen ahhoz, hogy hosszú távon kimutatható legyen a tanulók olvasási kompetenciájának a javulása. Nincs könnyű helyzetben a pedagógia, mert egy kedvezőtlen folyamatot kell visszafordítani vagy legalábbis megállítani. Az Olvasási Fluencia és Szövegértés Kutatócsoport, illetve a Meixner Alapítvány kutatásaiból kiderül, hogy a gyermekek tizenöt-húsz százaléka az olvasástechnikában sem jut el olyan szintre, amely lehetővé tenné, hogy az olvasottak tartalmára fordítsa a kognitív erőforrásait, azaz megértse az olvasottakat (Pataky 2025).

A képességfejlődési folyamatban az egyéni különbségek – amelyek jellegét Nagy József az 1970-es évektől folyamatosan kutatta – szintén nehezítik az olvasástanítás előkészítő szakaszát (Nagy 1974, 1976, 1980, 1989, 2000, 2003, 2008; Józsa 2022). Ha a gyermek számottevő, akár két-három évnyi fejlődésbeli megkésettiséggel kezdi meg az iskolai tanulást, akkor szinte esélytelen, hogy felvegye a tempót. Az előfeltétel-készségek jelentős fáziskésése is lehet az oka annak, hogy tanulászavar-jellegű tüneteket mutatnak a diákok (Józsa 2022). Az első osztályosok beszédfejlődési szintjének megfigyelése alapján megállapítható, hogy a nyelvfejlődési zavarral küzdő gyermekek száma folyamatosan emelkedik (Kas–Lukács 2020), valamint egyre nagyobb problémát jelent a beszédelsajátítás folyamatában késést mutató gyermekek atipikus fejlődése (Gósy–Abari 2023). A nyelvfejlődési zavar több nagymintás felmérés szerint az 5 éves gyerekek kb. 7%-ánál figyelhető meg, ez alapján minden óvodai csoportban és iskolai osztályban minimum egy-két gyereket érint (Kas–Lukács 2020). A beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermekek nagy száma szintén annak a szükségességére mutat, hogy a pedagógus legyen kellően felkészült, és gazdag eszköztárral rendelkezzen ezeknek a gyermekeknek a támogatásához (Bolla–Balogh 2021).

A gyermekek képességfejlődési különbségei és a nemzetközi olvasásfelméréseken elért eredmények miatt a magyar olvasástanítási rendszer korszerűsítése elkerülhetetlen, amelyben előtérbe kerül a személyre szabott, differenciált olvasástanítás. Az anyanyelvi képességek iskolai fejlesztésének kezdeti, alsó tagozatos szakaszában szükség van a hangtani tudatosság, a szókincs és a hallott szövegértés jelenleginél hangsúlyosabb fejlesztésére, az olvasás előkészítő szakaszának a meghosszabbítására (Steklács et al. 2025). Szakmai tapasztalataim alapján ebben az előkészületi szakaszban biztosít változatos gyakorlási módot az *Ovis Fürkésző* játékos, komplex fejlődéssegítő rendszere.

Az *Ovis Fürkésző* komplex fejlődéssegítő rendszer bemutatása

A 2024 áprilisában megjelent oktatási eszközcsomag komplex felhasználási lehetősége miatt újdonságnak számít a pedagógiai munkában. Célja az alkotó szerzők megfogalmazása szerint az óvodás korosztály egyénre szabott, differenciált fejlesztése, támogatása, játékos formában (Pozsár–Havlikné 2024). Bár az alkotók elsősorban az óvodásokat célozták meg, de az eszközkészlet tartalma és módszertana gyakorlati tapasztalataim alapján az első két évfolyamon is lehetővé teszi a komplex, differenciált fejlesztést, különösen a beszédfejlődésben, a szókincsbővülésben, a hangtani tudatosság kialakulásában késést mutató gyermekeknél.

Az *Ovis Fürkésző* hatékony, változatos lehetőséget kínál a tanórák, foglalkozások során a következő területeken:

- tartalomba ágyazott készségfejlesztés;
- az adaptív nevelés megvalósításai;
- az egyéni fejlesztés korszerű megtervezése és megszervezése;
- a következő fejlődési fok meghatározása a gyerekek számára;
- a kiscsoport tagjainak párhuzamos és differenciált tevékenykedtetése;
- a tudás lehorgonyozása játékos, cselekvő tanulással és a hozzá kapcsolódó beszélgetésekkel (Pozsár–Havlikné 2024).

A komplex program nyolc készség és három nevelési terület fejlesztéséhez kínál játékokat. A fejlesztési területek a következők: vizuális észlelés; számolási készség; beszédhanghallás; fogalmi struktúra; relációs szókincs, szövegértés, szövegalkotás; érzések, érzelmek; erkölcsi értékek, fenntarthatóság, tapasztalati következtetés, tapasztalati összefüggés-megértés (Pozsár–Havlikné 2024).

A készlet részeit az 1. ábra szemlélteti:

- 16 darab kb. A3-as méretű évszaktabló, amelyek a készlet lényeges elemét alkotják. A nagy méretű eseményképek az évszakok fontos jellemzőit jelenítik meg mind a négy évszakban négy helyszínen (falusi, városi környezetben, az óvodában és a természetben);
- eszközkártyák (például időrendi kártyák, számkártyák, tablók meghatározott keresőképei);
- módszertani kártyák, pedagóguskártyák szintezett feladatokkal, rendszerező doboz, dobókocka.

1. ábra
Az Ovis Fűrkésző készlet

A játékos képességfejlesztés lehetőségei az olvasástanítás előkészületi szakaszában

Az olvasás-írás tanításának előkészítése már óvodáskorban a részképességek tudatos kialakítását és állandó erősítését jelenti. Ez a tevékenység nem fejeződik be az olvasástanítás megkezdésekor, hanem azután is folytatni kell a szükségességétől (azaz a gyermek fejlettségi szintjétől) függően. A készségek és a részképességek egymásra épülnek, hierarchikus rendszert alkotnak. Ennek a rendszernek a logikáját jól kell látni, mert egy probléma jelentkezésekor mindig egy alacsonyabb szintre kell visszatérni (Adamikné Jászó 2006).

Az olvasástanítás szempontjából a képességek két csoportját lehet megkülönböztetni: az általános és a speciális részképességeket, amelyeknek a fejlődése-fejlesztése nem mindig választható el élesen. Az olvasástanítás folyamatában – és nemcsak az előkészítő szakaszban –, mindkét terület fejlesztésére tudatosan kell figyelniük (Adamikné Jászó 2006). Az *Ovis Fűrkésző* készlet a sikeres olvasástanítást megalapozó játékos, tevékenység-központú fejlesztésre változatos lehetőségeket kínál, ahogyan az 1. táblázatban is látható.

1. táblázat
Az Ovis Fűrkésző fejlesztési tartalmi részképesség-területenként

Fejlesztendő részképességek	Fejlesztési tartalom az <i>Ovis Fűrkésző</i> alkalmazásával
A kommunikációs magatartás kialakítása	Az évszaktablók tartalmának megfelelő adekvát válaszadás a kérdésekre, kivárva és megfigyelve egymás válaszát.
Az olvasás céljának a megismerése	Élmény- és ismeretszerzési lehetőségek. Beszélgetés az évszaktablók szereplőinek és a saját családtagoknak az olvasási szokásairól (érintve az elektronikus szövegek dekódolását is).
A vizuális kommunikáció szokásainak a tudatosítása	Balról jobbra haladó lekövetés gyakorlása az eszközkártyák segítségével, szókincsbővítéssel összekapcsolva a feladatot. Az olvasáshoz szükséges szemmozgás rögzítése.

Fejlesztendő részképességek		Fejlesztési tartalom az <i>Ovis Fűrkesző</i> alkalmazásával
Vizuális észlelés	Alak-háttér differenciálás	Meghatározott formák, alakzatok kiemelése az évszaktablók zsúfolt háttéréből.
	Vizuális analízis-szintézis, rész-egész viszony	Részben eltakart képekből az egészre való következtetés fokozatosan növelve a fedett részek nagyságát.
	Alakkonstancia	Kör, négyzet, háromszög forma bemutatása után hasonló formájú tárgyak keresése és korongokkal történő jelölése a tablókon.
	Vizuális differenciálás: különbségek, azonosságok	Összehasonlítások: például eseménytablókon gyermekek öltözékének az összehasonlítása vagy időrendi képek közötti különbségek felismerése, megfogalmazása.
Szókincsfejlesztés	Faj-, nemfogalmak	Meghatározott főfogalom alá tartozó képek keresése az évszaktablókon (például közlekedési eszköz, zöltség, kerti szerszám, édesség). Pármunkában feladatadás egymásnak.
	Relációs szókincs	Téri, időbeli relációknak és igekötős igék jelentésének megfelelő keresés és jelölése a tablókon. Páros munkában feladatadás egymásnak.
Nyelvi tudatosság	Szótaghatárok	Eseménytablókon megjelölt képek nevének hangoztatása szótagolva, szótagszámok jelölése, szótagolva ejtett szavak megkeresése. Szavak hangoztatása az utolsó vagy első szótag stb. elnyelésével, majd a kiejtetteknek megfelelő kép keresése a tablókon.
	Szó- és mondathatárok	A tablók eseményképeiről történő mesélés közben mondatok számának, illetve mondaton belüli szavak számának a jelölése (például hurkapálcával, számlálókoronggal).
	Fonémadat	Megadott hangok meghatározott helyének megfelelő képek keresése és jelölése a tablókon. (Például: „Keressünk <i>m</i> hanggal kezdődő képeket a tablón!”)

A kommunikációs magatartás kialakítása

Nagyon fontos az egymásra való odafigyelés, a kivárási fejlesztése akár frontális osztálymunkában, akár kiscsoportos beszélgetések alkalmával, akár párban végezhető tevékenységek közben (Adamikné Jászó 2006). A *Fűrkesző* fejlődéssegítő rendszer eszközkészlete és módszertana kb. 60-70%-ban a beszélgetésre, egymás feladatmegoldásainak a megfigyelésére épül. A kiscsoportos fejlesztések során azt tapasztaltam, hogy valamennyi iskolába lépő gyermek számára problémát jelentett az egymásra figyelés, mások mondanivalójának a kivárási, mások észrevételeinek a beépítése az egyéni tapasztalatok közé. A saját nézőpont kiszélesítésének segítésére több alkalommal játszottam a gyermekekkel egymást „fűrkesző” játékokat, amikor foglalkozás közben vagy a végén a társak feladatmegoldási módjait kellett felidézni.

Az olvasás céljának a megismertetése

Adamikné Jászó Anna (2006) szintén fontosnak tartja az olvasástanítás kezdetén annak a tudatosítását, hogy mások gondolatait nemcsak szavakból, hanem leírt szövegből is megtudhatjuk. A *Fűrkesző* módszertana eredetileg nem tartalmaz erre vonatkozó javaslatokat, játékokat, de az eszközkészlet jellegéből adódóan könnyen alkothatók erre vonatkozó feladatok is. A gyermekek számára a legélvezetesebb tevékenységnek az számított, amikor az eseménytablókról rövid mondatokat jegyeztem fel úgy, hogy az első rész betűkkel kódolt volt, a második rész illusztrálását pedig az eszközkészlet kártyájával végeztem. Például: *A patakba esett egy* (eddig kézzel nyomtatott betűkkel leírva) *csörgő* (kártyaképpel illusztrálva).

A vizuális kommunikáció szokásainak a tudatosítása

Az olvasástanulás kezdeti szakaszában részben a szemmozgások irányának hibás változása felel a gyenge olvasási teljesítményért (Steklács 2019). A kiscsoportos fejlesztés során minden foglalkozás elején alkalmaztam azokat a játékokat, amelyek célja (a sorba rendezett kis kártyák képeinek a megnevezésével) az olvasás és az írás balról jobbra történő haladásának a rögzítése. A tapasztalat azt mutatja, hogy nagyon sok az irányt tévesztő gyerek, és számukra a sorba rendezett képek iránytartó gyors megnevezése is nehézséget jelent. A balról jobbra történő lekövetés nehézségét mutató gyermekek számának az emelkedését a képernyőfüggő generáció felnövekedése vélhetően tovább fokozza, hiszen a monitorokon más-más irányban gyorsan felvillanó ingerekhez szokott gyermekek nehezen fixálnak, tartanak egyetlen haladási utat.

Alak-háttér differenciálás

Meghatározott formák, alakzatok kiemelése az évszaktablók zsúfolt háttéréből a 2. ábrának megfelelően.

2. ábra
Alak-háttér differenciálás az Ovis Fürkésző készlettel

Vizuális analízis-szintézis

Egy adott kép egy-egy részéből kell az egészre következtetni. Az analízis-szintézis művelete valójában a rész-egész viszonyok felismerése. Ezen a képességen alapul az olvasáskor a mondat felbontása szavakra, a szavak felbontása szótagokra, majd hangokra. Az *Ovis Fürkésző* eszközkészletében a 326 darab kártya alkalmas arra, hogy kisebb-nagyobb részeinek eltakarásával következtethessünk egy adott darabból az egész képre. Fejlesztő foglalkozásokon ezt a játékot nehezítettük azzal, hogy a gyermekek egymásnak adtak feladványokat, egymásnak takarták le a képek részleteit, maguk választva meg a látszó és a nem látszó részek arányát.

Alakkonstancia

Az azonos alakú dolgok felismerése, kiemelése gyakran jelent nehézséget az iskolába lépő gyermekek számára. A *Fürkésző* évszaktablón a kör, a háromszög, a négyszög alakú tárgyak keresését a módszertani kézikönyv több játékleírása tartalmazza. A vizuálisan ingergazdag környezetben az első, második osztályos gyermekeknek is többször nehézséget jelentett az adott formát tartalmazó képrészletek megtalálása. A játékot nehezítettük azzal, hogy a formák kiemelését főfogalmak megjelölésével kötöttük össze, és a gyermekek így

adták egymásnak az utasításokat: „A nyár évszaktablón keresd meg a négyzet alakú épület képét! Mutass háromszög alakú zöldségképet az őszi falu tablóján!”

Vizuális differenciálás: különbségek, azonosságok észrevétele

A betűk mint vizuális jelek megkülönböztetése nélkül az olvasás elsajátítása sikertelen. A *Fürkésző* eseményablói és időrendi képei sok lehetőséget kínálnak az összehasonlításra, a differenciálásra. Például irányított figyelemmel összehasonlíthatjuk a gyermekek öltözékét, vagy időrendi képek közötti különbségeket ismerhetünk fel. Ezt a gyakorlatot a 3. ábra szemlélteti.

3. ábra
Vizuális differenciálás időrendi kártyákkal

A nem- és fajfogalmak, viszonyok felismerése

Ide tartoznak a megadott szempont szerinti csoportosítások, a halmazalkotások vagy például a „kakukkfőka” játékok, amelyekben a sorba nem illő dolgokat kell megjelölni. A legáltalánosabb csoportok: virágok, zöldségek, gyümölcsök, járművek, bútorok, állatok, ruhafélék stb. Ezeknek a játékoknak az a célja, hogy a nyelvi rendszerben is jelen lévő csoportosítások „logikáját” megértsék a gyermekek (például magánhangzók-mássalhangzók, zöngés-zöngétlen hangok). Ez a játék kiválóan alkalmas a szókincs bővítésre is (Adamikné Jászó 2006). Pozsár Éva és Havlikné Rácz Andrea eszközkészletének kártyái a foglalkozások során gazdag lehetőséget kínáltak a nem- és fajfogalmak gyakorlására, a passzív szókincs aktiválására mondatok megalkotásához kapcsolva. Az eszközkészlet kártyáiból a gyermekek egymásnak készítettek egy-egy rontást tartalmazó képsort, azaz kakukkfőka-játékot. A közös kategóriába tartozás tulajdonságainak helyes felismerése ellenére szinte minden gyermek számára nehézséget jelentett a nem- és fajfogalmak pontos verbalizálása. Például egy kerti szerszámokból álló képsorban „kakukkfőkaként” megjelenő karalábé képét hibás elemként könnyen megtalálták, de a feladatmegoldásuk szóbeli indoklásánál, azaz a főfogalmak meghatározásánál („nem illik a sorba, mert a többi szerszám, ez meg zöldség”) gyakran igényeltek segítséget.

A relációs szókincs fejlesztése

A térbeli tájékozódás közben a gyermekeknek olyan szavakat kell megtanulniuk (érteniük és használniuk), mint *jobbról balra, alatt-alá, fölött-fölé, fent-lent, mellett, előtt, után* stb. Ezen viszonyok és szavak ismerete nélkül nem lehet sem az olvasást, sem az írást tanítani, hiszen meg kell érteni az efféle utasításokat: „*tedd a mutatóujjad a betűk alá*”, „*tégy vesszőt a szó után*” (Adamikné Jászó 2006). A térbeli relációs szavakon kívül

a gyermekekkel tervezetten gyakoroltatni kell a mennyiségi és az időbeli relációs szavakat is. A Fürkésző készlet a relációs szavak gyakorlását kiemelt területként kezelve nagyon sok feladatajánlással segíti a pedagógusok munkáját. A képfürkésző játékok esetében a kérdések a téri relációk gyakorlásaként a „hol – hova – honnan” felismerésre irányulnak. A mennyiségi relációk gyakorlására ad lehetőséget például a „sok, kevés, pár, negyed” felismerése és megnevezése (Pozsár–Havlik 2024). Az igekötők használatának értelmezése szintén fontos része a helyzetek egymáshoz való viszonyának a megértésében. A kiscsoportos fejlesztéseken többszöri gyakorlást igényeltek az igekötők értésére, a jelentésük megkülönböztetésére irányuló feladatok. A foglalkozásokon a gyermekek adott tárgy helyzetéhez viszonyítva kerestek meghatározott gyűjtőfogalom alá tartozó tárgyakat: például kerítés előtt lévő zöldségeket, sorompó mögött lévő közlekedési eszközöket, polcon lévő háztartási eszközöket. A tanulók egymásnak is adtak feladatokat, így szókészletük aktív és passzív részét egyaránt mozgósították.

A nyelvi tudatosság fejlesztése, a szótaghatárok érzékelése

A gyermekeknek az évszaktablókon megadott szótaggal kezdődő tárgyakat kellett keresni (például „keresetek és koronggal jelöljétek olyan tárgyat, ami úgy kezdődik, hogy ma-...”). Ez a feladat nagyon jó szóaktiválási gyakorlatnak is bizonyult. Szintén szívesen játszották a gyermekek a „szótagrobotnak” elnevezett gyakorlatot, amikor az eseménytablón lévő képeket úgy kellett felismerniük és koronggal jelölniük, hogy az adott szót nem egészben, hanem szótagokra bontva hallották, így nekik kellett gondolatban a tagokat összevonni (például „hol találsz a sü-tő-tő-köt?”). Analitikus gyakorlat esetében a felsorolt feladatoknak éppen az ellenkezője valósult meg, és a tanulók bontották a robotos játékban szótagokra a szavakat. A szótagszintézis gyakorlatait a komplexitás kedvéért összekötöttük a nem- és fajfogalmak gyakorlásával is (például: „mutass a tablón egy kerti szerszámot, amely úgy kezdődik, hogy ka-...”).

A nyelvi tudatosság fejlesztése, mondatok és szavak felismerése

A szavak felismerése, a mondatok felbontása és összerakása szintén fontos feladat az olvasástanítás előkészítő szakaszában (Adamikné Jászó 2006). Az *Ovis Fürkésző* módszertani kézikönyv nem ad gyakorlatokat a nyelvi tudatosság fejlesztésén belül mondatok és szavak analízisére, szintézisére. Ez érthető is, hiszen az eszközkészletet és a módszertani kézikönyvet elsősorban óvodáskorú gyermekek fejlesztésének a segítésére állították össze. A foglalkozásokon az eszközkészletet felhasználva nagyon sok feladatot készítettem és próbáltam ki a gyermekekkel ennek a területnek a fejlesztésére. Érdeklődőek, aktívak voltak a tanulók, amikor egy-egy évszaktablóról 4-5 mondatból álló történetet meséltem, és eközben annyi hurkapálcika-darabot kellett letenniük az asztalra, ahány mondatot azonosítottak. Ugyanezt a tevékenységet valósítottuk meg a szavak mint nyelvi egységek érzékelésének a területén, de ekkor a gyermekeknek nem hurkapálcikadarabokat, hanem számlálópálcikákat kellett lerakniuk az asztalra. A feladathelyzetet megfordítva adott mennyiségű számlálópálcika- és hurkapálcika-darabnak megfelelően kellett a gyermekeknek megfelelő számú mondatból álló szöveget, illetve megfelelő számú szóból álló mondatot alkotni az évszaktablók eseményképeit figyelve.

A fonémátudat fejlesztésének speciális gyakorlatai

A hanganalízis és a -szintézis szintén fontos gyakorlat az olvasástanítás folyamatában, amelyhez megfelelő fejlettségű memóriára is szükség van. A fonémátudat kialakításának fokozatai (Adamikné Jászó 2006):

1. lépés: a szóalak első hangjának a felismerése. (Például: *Keress a tablón, és jelöld koronggal a „e” hanggal kezdődő szavakat!*)
2. lépés: a szó összes hangjának meghallása, felsorolása, amely az eszközkészlet bármely képanyagával gyakoroltatható. (Például: *„Tégy ki annyi korongot a képek alá, amennyi hangból áll az adott szó!”*)

3. lépés: a hangok helyének a meghatározása. (Például: *Keress és jelöld a tablón azt a képet, amelynek nevében 2. helyen hallod az „a” hangot!*)

A fonématudat fejlesztését több esetben összekapcsoltam a nem- és fajfogalmak gyakorlásával, és az évszaktablókról ez alapján kerestünk képeket (például korongokat tettünk azokra a gyümölcsökre, amelyeknek a nevében szerepel az „e” hang). Összetett feladatokat is kaptak a tanulók felhasználva a Tolnai-féle olvasástanítási módszer programfalának ötletét (Tolnai 1991). A kör, a négyzet és a háromszög programjának jelölését alkalmazva a gyermekek dekódolták maguknak a feladatokat, és keresték az évszaktablón az olyan szavak megjelenítését, amelyekben például az „a” hangból 2-3 van, vagy az „a” hang a harmadik-negyedik helyen áll, illetve az „a” hang meghatározott szótagszámú szóban található meg. A foglalkozások tapasztalatai alapján a fonématudatnak ilyen szintű fejlettsége már nagyon sok hierarchikusan alacsonyabb szinten elhelyezkedő képesség optimális szintű működésén alapszik. A nehézségi fokozat figyelembevételével a feladat kiválóan alkalmas a differenciált fejlesztésre, a helyesírás megalapozására és magasabb osztályfokokon a sajátos nevelési igényű gyermekek rehabilitációs foglalkoztatására.

Időtartam-gyakorlatok

A hangok hosszúságának az érzékeltetésére szintén hangsúlyt kell fektetni az olvasástanítás előkészületi szakaszában (Adamikné Jászó 2006). Az *Ovis Fürkésző* program ez irányú játékleírást nem tartalmaz, de az eszközkészlet alkalmas időtartam-gyakorlatok bevezetésére is. Például a kártyakészletből sort alkottunk, majd hangosan, jól artikulálva, az időtartambeli különbségeket kissé eltúlozva hangoztattam a gyermekeknek a szavakat úgy, hogy közben különböző jelzéssel követtük az időtartam-változásokat (például gumiszalag nyújtása, a karok helyzetének, illetve a testhelyzetnek a megváltoztatása).

Érzelmek azonosítása

Az emóciók megnevezésének szintén jelentősége van az olvasástanítás bevezető szakaszaiba beépített beszélgetéseknél, mert egyrészt később az irodalmi szereplők érzelmeivel való azonosulás szövegértést támogató eszköz lehet, másrészt saját érzelmeink monitorozása a metakogníció szempontjából is jelentős (Csíkos–Steklács 2006; Szenczi 2010; Vass 2023). Az *Ovis Fürkésző* módszertani kézikönyvben összegyűjtött játékok mindegyike izgalmas tevékenységnek bizonyult a kisiskolás korosztály számára. Az évszaktablókon a gyerekek könnyen azonosították az ábrázolt szereplők érzelmeit (például „Ki szomorú a képen?”), de egy adott emóció árnyalt verbális kifejezésére, illetve szinonimák gyűjtésére csak segítséggel voltak képesek (például lehangolt, bús, elkeseredett, kedvetlen, bánatos). A játékot továbbfejlesztve a gyerekek a foglalkozások végén felidéztek, kifejezték, hogy melyik típusú feladat milyen érzelmet váltott ki belőlük. Az emóciók felismerése és verbalizálása még a felnőtteknek sem könnyű. A fejlesztések során kezdetben a gyermekek többsége a „jó volt, jól éreztem magam”, „rossz volt” kifejezéseket használta. Később, amikor egy-egy tanuló árnyaltabban fogalmazott (például „vidám voltam, mert tréfásak voltak a feladatok, a képek”), a csoport többi tagja szó szerint megismételte (utánozta) az adott érzelmek megfogalmazását. Több hétnek kellett eltelnie ahhoz, hogy a kisdíjak azonosítsák és vállalják egy-egy feladattípushoz kötött egyéni érzelmeiket.

Összegzés

Gyakorlati tapasztalataim alapján az olvasástanítás előkészítő szakaszában az intenzív képességfejlesztés idején Pozsár Éva és Havlikné Rácz Andrea eszközkészlete, programja széles körben alkalmazható. A komplex rendszer legnagyobb érdeme az, amit az alkotói is hangsúlyoznak: pedagógusi kreativitástól és módszertani képzettségtől függően továbbvariálható lehetőséget ad az egyéni képességfejlődést figyelembe vevő differenciált foglalkoztatásra.

Az *Ovis Fűrkesző* játékos, komplex fejlesztőrendszer, valamint annak gyógypedagógusi szemmel továbbgondolt feladatai nagyon jól illeszkednek a DIFER programcsomag (Fazekasné Fenyvesi et al. 2019) által mért képességstruktúrához. A módszer- és eszközkészlet az olvasástanítás előkészítését úgy teszi változatossá, hogy minden olvasástanítási módszer és tankönyvcsalád mellett alkalmazható. Az évszakhoz kapcsolt 16 eseménytablón bájos illusztrálással megjelenített történetek a gyermekszereplőkkel önmagukban is érdeklődésselkeltő eszközök a kisdíákok számára. A tanulási motivációnak vagy szűkebben értelmezve az olvasási motivációnak a szerepe a jelen pedagógiai kutatásaiban kiemelt jelentőségű (Szenczi 2010; Józsa–Józsa 2014; Vass 2023), és az oktatási gyakorlat szintén megerősíti a téma létjogosultságát. Az *Ovis Fűrkesző* program alkalmazásával elérhető, hogy Gyarmathy Éva szavait kölcsönvéve „ne legyen a tanulás kínszenvedés és dögunalom” (Gyarmathy 2001:112).

A tablók egy része az óvodai élet eseményeit mutatja be, és a kis elsősök számára az óvodai emlékek felidézése segítheti a két intézmény közti zavartalan átmenetet. Az évszaktablókkal és az eseményképekkel célzott tevékenységbe ágyazott képességfejlesztést valósítunk meg, síkban dekódolunk, kódolunk, de még nem könyvben, nem füzetben. Az eszközkészlet képanyaga rendkívül széles körű lehetőséget biztosít a gyermekek passzív és aktív szókincsének a fejlesztésére. A természet megismerésével kapcsolatos tablók sokrétű előzetes tudás felidézésére alkalmasak, amelyekhez új információkat, új ismereteket köthetünk a gyermekek szókészletének a gyarapításával, árnyalásával.

A nyelvi tudatosság fejlesztése változatosan valósítható meg a játékos, komplex rendszerrel, és mindez alapja lehet a szövegértő stratégiák bevezetésének. A metakogníció és a szövegértést támogató stratégiák alkalmazása a hatékony olvasástanítás alapja (Józsa–Steklács 2009). A fejlesztőrendszert, miután kis létszámú gyermekcsoporton kipróbáltuk, érdemes alkalmazni nagyobb elemszámú populáción hatásmechanizmusának kvalitatív vagy akár kvantitatív mérésével, elemzésével is.

Az eszközkészletet használva sem szabad megfeledkezni arról, hogy minden gyermek a saját ütemében fejlődik. A gyermekek egy része előrébb tart a fejlődésben, míg másokra fejlődésbeli fáziskésés jellemző. Ennek ellenére a kritikus fontosságú elemi alapkészségekben el tudják érni ugyanazt a fejlettségi szintet. Ehhez azonban a pedagógia módszereinek kell igazodniuk a gyermek fejlettségéhez (Józsa 2022). Ezt a célt, ennek elérésébe vetett hitet egy pedagógus sem adhatja fel. A hozzáadott pedagógiai érték erejét az olvasástanítás előkészítő szakaszában a módszertanilag pontosan kidolgozott fejlődéssegítő rendszerek jelentős mértékben emelhetik, és Nahalka (2020) szavaival élve: így a „hozzáadott reményt” sem veszíthetjük el. Ehhez viszont nyitottnak kell lennünk az innovációk iránt, figyelve, kipróbálva különböző módszereket, eszközöket, programokat, rögzítve hasznosíthatóságuk tapasztalatait, hiszen az osztálytermi innovációk bevezetésének jelentőségéről nem feledkezhetünk el (Steklács 2009).

Irodalom

- Adamikné Jászó Anna 2006. *Az olvasás múltja és jelene*. Trezor Kiadó. Budapest.
- Bolla Veronika – Balogh Evelin 2021. Az atipikus fejlődés és a gyermekkultúra kapcsolódási pontjai. In: Gróz Andrea – Kövecsesné Gősi Viktória – Várszeginé Gáncs Erzsébet (szerk.) *Gyermek – kultúra – nevelés*. Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Kar. Győr. 51–60. https://ak.sze.hu/images/Gyermekkult%C3%BAra%20tanulm%C3%A1nyk%C3%B6tet_bor%C3%ADt%C3%B3val%20K%C3%89SZ.pdf (2025. március 13.)
- Böddi Zsófia – Kerekes Valéria – Kovács Magdolna – Rádi Orsolya Márta – Svraga Bernadett – Vári Péter 2019. *Jó gyakorlatok az óvoda-iskola átmenethez*. Eötvös Loránd Tudományegyetem. Budapest. https://mindenkiiskolaja.elte.hu/wp-content/uploads/2019/09/J%C3%B3-gyakorlatok-az-%C3%B3voda-iskola-%C3%A1tmenethez_INTERA.pdf (2025. március 11.)

- Csikos Csaba – Steklács János 2006. Metakogníció és olvasás. In: Józsa Krisztián (szerk.) *Az olvasási képesség fejlődése és fejlesztése*. Dinasztia Tankönyvkiadó. Budapest. 75–88.
- Falus Iván 2012. Hozzáadott Remény. *Új Pedagógiai Szemle* 62(9–10): 32–38. https://epa.oszk.hu/00000/00035/00154/pdf/EPA00035_upsz_2012_09-10_032-038.pdf (2025. március 11.)
- Fazekasné Fenyvesi Margit – Józsa Krisztián – Nagy József – Vidákovich Tibor 2019. *Diagnosztikus fejlődésvizsgáló rendszer*. Mozaik Kiadó. Budapest.
- Fleisz-Gyurcsik Anita 2022. Hogyan vélekednek a szülők az óvoda-iskola átmenet főbb kérdéseiről? *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat* 10(4): 50–76. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2022.4.50.76>
- Gombos Péter 2013. *Dobj el mindent... és olvasd! Esszék olvasáspedagógiáról, gyermek- és ifjúsági irodalomról*. Pont Kiadó. Budapest.
- Gósy Mária – Abari Kálmán 2023. Későn beszélni kezdő gyermekek beszédfeldolgozási sajátosságai. *Anyanyelv-pedagógia* 4: 5–18. <https://doi.org/10.21030/anyp.2023.4.1>
- Gyarmathy Éva 2001. *Gondolatok térképe. Tanítani* 18–19: 108–115. <http://www.ekt.bme.hu/BeruTerv/gondolatterkep.pdf> (2025. március 18.)
- Józsa Krisztián 2022. Óriáslépések a pedagógiában: az óvodás és kisiskolás gyermekek fejlesztése. *Iskolakultúra*. 32(11): 55–68. <https://doi.org/10.14232/iskkult.2022.11.55>
- Józsa Krisztián 2024. Beszélgetés Suzanne Hidivel. *Új Pedagógiai Szemle*. 74(17–8): 98–104. https://www.researchgate.net/publication/385698400_Az_erdeklodes_anatomiaja_Beszelgetes_Suzanne_Hidivel (2025. március 10.)
- Józsa Gabriella – Józsa Krisztián 2014. A szövegértés, az olvasási motiváció és a stratégiahasználat összefüggése. *Magyar Pedagógia* 114(2): 67–89. <https://www.magyarpedagogia.hu/index.php/magyarpedagogia/article/view/65/65> (2025. április 12.)
- Józsa Krisztián – Podráczky Judit 2024. Az óvoda-iskola átmenet segítése. In: Pusztai Gabriella – Engler Ágnes – Hrabéczy Anett – Bencze Ádám (szerk.) *Mesterség és intelligencia az oktatáskutatásban. Tanulmányok Kozma Tamás tiszteletére*. Cherd-Hungary. Debrecen. 77–93. <https://mek.oszk.hu/25600/25682/25682.pdf> (2025. március 11.)
- Józsa Krisztián – Steklács János 2009. Az olvasástanítás kutatásának aktuális kérdései. *Magyar Pedagógia* 109(4):365–397. <https://www.magyarpedagogia.hu/index.php/magyarpedagogia/article/view/428> (2025. március 19.)
- Kas Bence – Lukács Ágnes 2020. „Hogy mondjam?” – a nyelvfejlődési zavar jelensége és hatása a fejlődésre. *Anyanyelv-pedagógia* 3: 5–22. <https://doi.org/10.21030/anyp.2020.3.1>
- Lannert Judit 2023. Mit és hogyan tanítsunk a 21. században? *Új Pedagógiai Szemle* 73(1–2): 13–30. [https://upszonline.hu/resources/volumes/73/issues/01-02/upsz_73\(01-02\)_2023__007__lannert_judit.pdf](https://upszonline.hu/resources/volumes/73/issues/01-02/upsz_73(01-02)_2023__007__lannert_judit.pdf) (2025. március 17.)
- Nagy József 1974. *Iskolaelőkészítés és beiskolázás*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Nagy József 1976. *PREFER, preventív fejlettségvizsgáló rendszer 5–6 éves gyermekek iskolakészültségének mérése*. MTA Pedagógiai Kutatócsoport. Budapest.
- Nagy József 1980. *5–6 éves gyermekeink iskolakészültsége*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Nagy József 1989. *PREFER*. In: Gerebenné Várbíró Katalin – Vidákovich Tibor (szerk.) *A differenciált beiskolázás néhány mérőeszköze*. Akadémia Kiadó. Budapest. 103–116.
- Nagy József 2000. A kritikus kognitív készségek és képességek kritériumorientált fejlesztése. *Új Pedagógiai Szemle* 50(17–8): 255–269.
- Nagy József 2003. Az eredményesebb képességfejlesztés feltételeiről és lehetőségeiről. *Iskolakultúra* 13(8): 40–52.
- Nagy József 2008. Az alsó tagozatos oktatás megújítása. In: *Fazekas Károly – Köllő János – Varga Júlia (szerk.) Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért*. ECOSTAT. Budapest. 53–69.

- Nahalka István 2020. A közoktatás központi szabályozásának két paradigmája. *Új Pedagógiai Szemle* 70(7–8): 99–142. https://epa.oszk.hu/00000/00035/00229/pdf/EPA00035_upsz_2020_07-08_099-142.pdf (2025. március 14.)
- Pataky Adrienn 2025. Az olvasás nem csak a betűk ismerete. Interjú Sipos Zsókéval. *Irodalmi Magazin* 13(1): 4–10.
- Pozsár Éva – Havikné Rácz Andrea 2024. *Ovis Fürkésző módszertani kézikönyv*. Mozaik Kiadó. Szeged.
- Steklács János 2009. Az olvasástanításról jövőidőben, feltételes módban: Javaslatok az olvasástanítás, olvasás-pedagógia holisztikus megújítására az ADORE-projekt eredményei alapján. *Elektronikus Könyv és Nevelés* 11(3). https://epa.oszk.hu/01200/01245/00043/sj_0903.htm (2025. április 12.) https://epa.oszk.hu/01200/01245/00043/sj_0903.htm (2025. március 14.)
- Steklács János 2019. Szemkamerás vizsgálatok a pedagógiai kutatásban. In: Steklács János (szerk.) *A szemkamerás vizsgálati módszer lehetőségei a pedagógiai szempontú kutatásokban*. Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar. Kaposvár. 5–24.
- Steklács János 2024. Az olvasási fluencia fogalma és jelentősége az olvasástanítás rendszerében. Egy feltáró kutatás elméleti háttere és a paradigmaváltás kérdései *Anyanyelv-pedagógia* 2: 5–24. <https://doi.org/10.21030/anyp.2024.2.1>
- Steklács János – Knézich Anikó – Kormos Judit – Sipos Zsóka – Szenczi-Velkey Beáta 2025. Javaslatok a magyar olvasástanítási rendszer korszerűsítésére. *Anyanyelv-pedagógia* 1: 74–80. <https://doi.org/10.21030/anyp.2025.1.9>
- Szenczi Beáta 2010. Olvasási motiváció: definíció és kutatási irányok. *Magyar Pedagógia* 110(2): 119–147. <https://www.magyarpedagogia.hu/index.php/magyarpedagogia/article/view/395/382> (2025. március 12.)
- Tolnai Gyuláné 1991. *Heurisztikus programozású olvasás- és írástanítási módszer kézikönyv. 1. osztály*. Magánkiadás. Budapest.
- Vass Dorottea 2023. *Olvasásmotiváció*. Tea Kiadó Kft. Budapest.

Frigy, Erna

Using a complex developmental support system in the preparatory phase of reading instruction

In the preparatory phase of reading instruction, teachers face the significant challenge of adapting the learning environment to the diverse needs of children entering school. In addition to the reality of neurodiversity, the teaching-learning process must consider individual abilities to raise and maintain pupils' interest. Complex, activity-centred innovative methods can offer valuable support in this regard. The methodological handbook called *Ovis Fürkésző* and toolkit, based on the developmental areas of the DIFER program package, provide a playful, alternative approach to the preparatory phase of reading instruction. Although the authors originally did not recommend the toolkit for early primary school pupils, this study – based on empirical data – presents several practical examples of how the playful, developmentally supportive system can be applied with pupils in grades 1–2. The playful exercises tested in smallgroup differentiated instruction can assist both novice and experienced teachers in their work.

Kulcsszók: anyanyelv-pedagógia, olvasástanítás előkészítő szakasza, differenciálás, óvodai nevelés, óvoda-iskola átmenet

Keywords: first language pedagogy, preparatory phase of reading instruction, differentiation, preschool education, preschool-to-school transition

Az írás szerzőjéről

Frigy Erna

gyógypedagógiai magántanár, Nagykanizsa, Magyarország

f.erna[kukac]freemail.hu

<https://orcid.org/0009-0009-8867-7609>